

KOSSUTH LAJOS ÉS A KISDEDNEVELÉS.¹

Innen-onnan 15 éve, hogy egy lelkes és fáradhatatlan barátom és kartársam, Vajthó László Magyar Irodalom Ritkaságok címmel egy olyan könyvsorozatot indított, melynek az volt a célja, hogy még ki nem adott vagy már régen a könyvtárosi forgalomban fel nem lelhető és irodalmi értékkel bíró munkák megjelenését tegye lehetővé. Önzetlen vállalkozásának nagyszerűségét még azzal is fokozta, hogy egy-egy ilyen irodalmi ritkaságnak sajtó alá rendezésére a különféle közép- és középfokú iskolák felső osztályait igyekezett fellelkesíteni, hogy megfelelő tanári vezetéssel ne csak a munka örömét élvezzék, hanem elsajátítsák a könyvkiadás-sal járó változatos teendők sokféleségét, részben a könyvkiadás-hoz szükséges anyagi eszközök előteremtését. Az első ilyen irodalmi ritkaság Bessenyei Györgynek *A törvények útja. Tudós társaság* c. két tanulmánya volt, amelyet aztán nagyon sok egyéb értékes munka követett.

Sziate megmozdult a csónkaország egész középiskolás ifjúsága és serény munkásságával — ilyen úton is bebizonyította tennivágyását és élniakarását. Tárgyamhoz az Irodalmi Ritkaságok megindulása szorosan hozzátartozik, mert a Ritkaságok kiadójánál, a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdában mutattak be egy 214 lapból álló kéziratcsomót, mint olyat, amely érdemes lenne arra, hogy az Irodalmi Ritkaságok sorozatának első számai között napvilágot lásson. Az összesen 214 lapnyi kézirat első betűjétől az utolsóig Kossuth Lajosnak, hazánk egyik legnagyobb fiának a kezeírása volt, tehát olyan munka, amely minden tartalmi vizsgálat nélkül is rendkívül nagybecsűnek mutatkozott.

A negyedévesre összehajtott kéziratcsomag címlapján Kossuth Lajos jellegzetesen formált, gyöngybetűs írásával ez a cím állott:

Tekintetes Kossuth László úrnak Pestre.

A címet hordó fedőlap belsején a következő tiz sorba foglalt rövid levél:

Kedves jó Atyám!

Ezen kéziratot a kiseded óvó Intézetek terjesztésére ügyelő Egyesület Elnökének Mlgos Gróf Festetics Leo úrnak, tiszteletem mellett kezéhez adatni kérem azon hozzá tétellel, hogy ha kívánja, édes atyám lejegye tisztáztatni, a kijavítás után.

Költ Budán Decemb: 11 én 1837.

engedelmes fia

Kossuth Lajos.

A nagybecsű kézirat fontos tartalmát aztán hamarosan felfedte a levél után következő, tehát a kéziratkötegnak 3. lapja, amely így szól: »*A Kora Nevelésről és kiseded nevelő intézetekről — szerző Wilderspin S. a Londoni középponti kisedednevelő intézet*

¹ A Magyar Paedagógiai Társaság 1943. március. 20-i felolvasó ülésén tartott előadás.

igazgatója; némi rövidítéssel s honunkra alkalmazással magyarra fordíttatott. A kisdedővő intézetek' Magyar Országban terjesztésére ügyelő Egyesület megbízásából.»

Az Egyetemi Nyomda kiadóhivatalában csodálkozva bámultak a kéziratcsomagra. Hihetetlennek tűnt, hogy Kossuth Lajosnak lenne még egy ilyen nagyterjedelmű kiadatlan és eredeti kézírásos munkája és hozzá még olyan területéről a tudományoknak, amelyekkel ha foglalkozott is Kossuth Lajos, nagyon sokan egyáltalán nem tudtak róla. Kossuth Lajos életének megírói közül egyesek ugyan emlegetik az ő »meleg szeretetét« a kisdedővás iránt és megállapítják például, hogy »különösen a kisdedővással kapcsolatban árulja el, mily meleg érzések közt hordozza szíven a szegénység bajait«, de többé aztán nem emlékeznek meg a kisdedővással való kapcsolatairól. Ezen ne is lepődjünk meg, mert az eddigi Kossuth-életrajzok szükségszerűen csak vázlatok. Egy igen nagy tartozása a magyar tudományosságnak, különösen a történetírásnak, hogy részletes Kossuth-életrajzunk mindmáig nincsen. Pedig Kossuth Lajos születése után már elmúlt közel másfél század. Egy év múlva emlékezhetünk meg halálának félszázados fordulójáról. Trianon előtt még nem volt történelmi alak. Az volt, aminek 1927-ben budapesti szobrjának leleplezésekor egyik kiváló történészünk megírta: »Ha a nagy messzeségben meghalt is, az ő népének lelkében époly jelenvalósággal s époly kizárósággal uralkodott, mint ahogyan régmúlt korszakokban, mikor a nemzetek még csak különálló nemzetségek, klanok formáiban éltek, egyes nemzetségek tisztelték az ő alapítójukat, névadó hősüket, legendás atyjukat. Az Alföld magyarsága, Kossuth népe, csakugyan az ő heros eponymosát szerette Kossuth apánkban... a nagy fölszabadítót... Hogy ez az alapképzet szélesebbkörűvé váljék, ehhez általánosabb nemzeti, sőt európai képzetek is kellettek — folytatja történészünk (Szekfü Gyula) —, melyeket Kossuthnak valóban európai méretű alakjából bármily egyszerű gondolkodás is könnyen elvonhatott. Kossuth az évszázados nyugati ellenség pillanatnyi legyőzője, másrészt az európai szabadság, az emberi haladás lánglelkű szónoka, akinek sikerült még az is, ami után Hunyadi János óta magyar államférfiak hiába esengenek: Magyarországot, mint az egyetemes emberi haladás szimpatikus hősét és megsiratandó, megbosszulandó, feltámasztandó áldozatát állítani két világrész érdeklődésének gyújtópontjába. Ez a két Kossuth, a Habsburg-ellenes és a szabadságideál fogott össze az elsővel, a nagy alföldi felszabadítóval és hódította meg, láncolta magához nemzedékek érzésvilágát.«

Ilyen inkarnációnak, eszménynek az életrajzát a legrészletesebben megírni talán még túlságosan merész dolognak látszott is azért is nem fogtak hozzá. Hiszen az említett történelmi felfogásban »Kossuth még nem volt történelmi alak, élete, élményei, beszédei és cselekedetei még nem voltak a múlté, s földrengésnek, világégésnek és Trianonnak kellett jönnie, hogy alakja a személyes élmény lángoló konfliktusaiból átmenjen a történelmi perspektíva igazságot szolgáltató messzeségeibe... neve a mai ma-

gyarnak egy nagy, igen nagy magyart, egyikét a hazai történet legnagyobb egyéniségeinek jelenti, akinek történetét tanulmányozva, nagy mult leng körül és erősít a jövő küzdelmeire...»

Megállapíthatjuk tehát, hogy Kossuth történetét még mindig nem tanulmányozhatjuk eléggé, mert bármennyire is történelmi alakká vált, történetével még mindig tartozik a magyar tudományos világ. Időrendben legfrissebb életírója szerint a Kossuthra vonatkozó anyag saját tettei, beszédei, írásai, s a mások őt megvilágító közlései révén oly bőséges, hogy arányos rendezése, egy élet ráfordított munkássága mellett, csak nagyterjedelmű élet- és korrajzi tanulmányban volna adható. Hozzáteszi még: »S ez az anyag még folyvást nő«. Hogy mennyire igaza van ennek az életrajzírónak, annak egyik szerény bizonyossága a 214 lapnyi kézirat, a Wilderspin-fordítás A Kora Nevelésről, amelynek rendkívüli értékét az is tetézi, hogy Kossuth Lajos azt »honunkra alkalmazással« fordította magyarrá.

A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Vajthó Lászlónak azzal adta át a nagyértékű kéziratot, hogy először is állapíttassa meg, valóban Kossuth Lajos eredeti kézírása-e a kérdéses mű? Nagyon sok eredeti és fényképes kézírását láttam Kossuth Lajosnak, kegyelettel is őrzöm egy kéziratát, amely 29 éves korából származik. Könnyű volt megállapítani nemcsak nekem, de másoknak is, hogy a kéziratok eredetiségéhez nem fér semmi kétség. Miután évtizedek óta igyekszem figyelemmel kíséreni a Kossuthra vonatkozó bármiféle irodalmi vagy hírlapi közlést, visszaemlékeztem Markó Árpádnak egy eléggé részletes tanulmányára Kossuth fogságáról, melyben Kossuth eddig ismeretlen leveleivel is foglalkozott a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltárban őrzött eredeti okmányok alapján.

Ismeretes, hogy Kossuth Lajost »Törvényhatósági Tudósítások« cím alatt folytatott vállalkozása miatt 1837 május 4-éről 5-ére virradó éjszaka éjjel 1 órakor Budán, a Zugliget egyik nyaralójában elfogták és a hajnali órákban a mai Verbóczy-utcai 9. számú épületbe, az akkori József kaszárnyába zárták. Az már kevésbé ismeretes, hogy a Tudósításokban írott cikkei miatt olyan veszedelmesnek találta a bécsi kormány Kossuth tevékenységét, hogy egyenesen Ferdinánd király nevében utasították Léderer tábornokot, Magyarország akkori katonai parancsnokát, hogy Kossuthot katonai karhatalommal tartóztassa le és összes iratait egyidejűleg koboztassa el. Hogy ez a letartóztatás milyen hatást váltott ki az egész országban és Kossuth családja körében, azt elképzelheti mindenki. A közvélemény szenvedélyes hangon nyilatkozott a bécsi kormány erőszakos és törvénytelen eljárása ellen. Kossuth kísérletet tett, hogy az ablakon kidobott néhány sor írással teremtsen kapcsolatot családjával és barátaival. De ez a kísérlete nem sikerült és eredményeként nemcsak az ellenőrzést szigorították meg, hanem elutasították Kossuth ama kérelmét, hogy őt szülei a fogságban meglátogathassák. A szülők sürgető kérésére, engedtek meg sokára csak annyit, hogy szüleinek leveleket írhasson kétszer hetenként, de csak családi dolgokról. Minden levélről másolatot készítettek, amelyeket később a periratokhoz csatoltak, részben olyan leve-

lekkel, amelyeket veszélyes tartalmuaknak ítéltek és egyszerűen visszatartottak. Hány levelet írt és kapott Kossuth három évig tartó fogsága alatt, azt pontosan még senki sem tudja. 49 darabot Wesselényi Miklós, Kossuth pártfogója és barátja gyűjtött össze azokból, amiket Kossuth írt a fogságból. A trianoni összeomlás után került elő néhány eddig ismeretlennek a másolata és több olyan, amelyeket a bánatos szülőknek nem továbbítottak. Ilyen reánk maradt levelekből tudjuk meg a legjobban, hogy Kossuth ártatlansága tudatában milyen türelmetlenül és felzaklatottán követelte, hogy perét sürgessék, helyezték azonnal szabadlábba vagy legalább is engedjék meg neki a szabadlevegőn való mozgást, mert ez is tiltva volt.

A bécsi legfőbb állami tanács döntötte el, szeptember 6-án Metternich sajátkezűleg aláírt utasítása alapján, hogy a közben betegsége hajló vizsgálati foglyot saját háziorvosa kezelheti és hogy őt kellő felügyelet mellett »időnként« a szabad levegőre is ki lehet engedni. Csak október 4-én engedték meg azt is, hogy védelmének előkészítésére állandóan írószerekhez jusson és azokat mindaddig magánál tarthassa, míg arra szüksége van. Másnap ezzel készen is volt, mikor is az írószereket ismét eltávolították. — Ezt megelőzően még október 1-én olyan szívenedélyes hangú levelet írt édesanyjának, amelyet porkolábjai nem mertek továbbítani. Ebben többek között ezeket írja: »Még júliusban azt mondták, édes Anyám ne küldjön könyvet, ad a Directoratus, kértem ezt is hivatalosan, két hónap óta választ sem adnak... Engedjék meg legalább, hogy azon könyvek adassanak kezemhez, melyeket az elfogó fegyvereseket vezérlő kir. Fiscalis, maga kezével tett bugyorom közzé, de melyek itt elvették, vagy küldjenek más akármit. Ezen könyvek közt van Wilderspin munkája: *Über die Klein Kinder Schulen*. A kisded óvó intézetek terjesztésére ügyelő társaságnak meg ígértem, hogy ezt le fogom fordítani. Ha megengedtetnék, hogy unalomban ezzel foglalatatoskodjam, nagy köszönettel venném, s azon esetre kérném a német magyar szókönyvem, mert néha-néha egy-egy szó nem jut eszünkbe.«

A panaszkodó levelet a directorátus eltüntetni sem merte, így azt október 13-án felküldték Bécsbe, ahol aztán Ferdinánd királlyal iratták alá a Budára november 2-án leérkező döntést. Ebben szó sem volt arról, hogy a levelet továbbítsák-e Kossuth édesanyjának vagy sem, s így valószínű, hogy az sohasem jutott el rendeltetési helyére. Csupán a válasz végén felsorolt kérelmek ügyében határozott a döntés ilyképen: »A kért könyvekre vonatkozólag a bécsi kormánynak nincs kifogása az ellen, hogy Kossuth a Wilderspin-féle művet lefordítsa magyarra, e célból a várpáncsnokság megfelelő mennyiségű írószert adhat át a fogolynak, Sebes kapitány és Stocklassa főhadnagy jelenlétében, darabszám megolvastva. Ezekről jegyzéket vezetnek, úgyszintén a megírt ívekről, hogy Kossuth ezzel a kedvezménnyel vissza ne élhessen.«

Így született meg Kossuthnak az a 214 lapnyi kéziratos műve Wilderspin munkájáról, amelyet a Magyar Irodalmi Ritkaságok megjelenése hozott felszínre. Miként tanulmányunk elején már

említettük, ezt a kéziratot csomagot Kossuth Lajos december 11-én küldte el kedves jó Atyjának, tekintetes Kossuth Lászlónak. November 2-án érkezett le a király engedélye, hogy Kossuth lefordíthatja a Wilderspin-féle munkát. Ha még aznap hozzáfogott a fordításhoz és még december 11-én is dolgozott rajta, akkor mindössze 40 nap kellett ahhoz, hogy ezt az eléggé nagyterjedelmű pedagógiai dolgozatot némi rövidítéssel s honunkra alkalmazással magyarrá fordítsa.

Wilderspin Sámuel 1820 közepén világhíres óvodát alapított London egyik városrészében, Spitalfield-ben, mely mintája lett a korszerű gyermekgondozó és nevelő óvodáknak. Nem elégedett meg a gyakorlati tevékenységgel s ezért 3 évi újabb tapasztalatszerzés után megírta többször említett munkáját, melyben kisdednevelési elvein kívül részletesen ismertette spitalfieldi kisdedóvodáját és ott rendszeresített nevelési szisztémáját. Wilderspin tehát óvodai vezérkönyvet írt. Művét lelkesedéssel fogadták mindenfelé, ahol már kísérletek történtek a kisdedek nevelésére. Különösen Németországban keltett a munka nagy feltűnést, mert itt már 1778 óta alapítottak gyermekgyűjtő-telepek létesítésével és jómódú szülők gyermekeinek felügyeletével óvoda-féléket, amelyek azonban nélkülözték azt az alapot, ami egy óvodát óvodává tehet. Ez az alap a szociális szempont és a nemzet legapróbb tagjainak testi és értelmi fejlesztése, amely egy jövő, jobb nemzedék elérése és megteremtése céljából állít fel kisdedóvodákat. Ilyen szellemű kisdednevelőket az angolok állítottak fel elsőnek 1819-ben az egész világon és nem a németek. Ezek további szervezésére megtalálták hamarosan a megfelelő embert is Wilderspin Sámuel személyében, aki eredetileg kereskedőnek készült, de a szegény, elhagyott gyermekek nyomora és sorsa annyira meghatotta, hogy a nevelői pályára lépett és ezen fejtette ki áldásos működését. Néhány éven belül munkája három kiadást ért, mert rendszere szerint szervezték mindenfelé az óvodákat, amelyeknek a száma 1836-ban már eljutott a 2500-hoz. Még 1826-ban a bécsi Wertheimer József németre fordította Wilderspin munkáját, és két év múlva újból kiadta, hozzátoldva ahhoz a maga tapasztalatait, elgondolásait, valamint részletes beszámolót arról, hogy mi történt addig Európa különböző országaiban a kisdedek nevelése terén. Itt jegyezzük meg, hogy Kossuth ezt az 1828-ban megjelent Wertheimer-fordítást dolgozta át magyarrá, de a hozzáfűzött toldalékokat nem fordította le.¹

Némi meglepéssel tölthet el bennünket az a tudat, hogy Wertheimer könyvének vége felé (a 408. lapon) Magyarországról is megemlékezik azzal, hogy 1828 június 1-én Budán is nyílt kisdednevelő iskola, egy nagyszívű, előkelő főnemes dáma buzgólkodására. Hogy ez a főúri hölgy gróf Brunsvik Terézia volt, azt Wertheimer nem említi. Valószínűleg közelebbről még nem ismerte Brunsvik munkásságát, mert 1828-ban ez még csak Ma-

¹ L. ezzel kapcsolatban Kemény Ferenc »A Fröbel-Brunsvik-probléma« c. cikkét a Magyar Paedagogia jelen számában a 137. lapon. (Szerk.)

gyarországra korlátozódott. 1834 augusztusában az ő buzgólkodására alakul meg hazánkban a kisdedővő intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület, amelyet már 1829-ben szorgalmazott. 1834 után meghívást kapott Münchenbe, hogy ott is alapítson egy ilyen egyesületet, amely a hazánké után a második volt az európai kontinensen. Miután nem tartozik szorosán tárgyunkhoz Brunszvik Terézia működése, nem részletezem nagyarányú munkásságát, amelyről különben alább még ugyis megemlékezünk. Minket az érdekel közelebről, hogy az 1834-ben már megalakított szűkebbkörű »kisdedővőket Magyarországon terjesztő egyesület« szélesebbkörű munkásságát az 1836. évi március hó 5. napján tartott közgyűlésen kezdte meg, amikor is elnökévé egy nagyműveltségű, de ma már kevésbé emlegetett főurat, gróf Festetics Leót választotta meg. Gróf Festetics Leó saját vallomása szerint ifjú korában a börtöntudományoknak szentelte törekvéseit, mert arra a meggyőződésre jutott, hogy »a börtöntudomány az elhanyagolt népnevelésnek szomorú pótléka, hiszen ennek a tudománynak az a főfeladata, hogy a megrögzött gonosztevőt új nevelés által az emberi társaság hasznavehető tagjává tegye. De miért kezdjük a nevelést akkor, amidőn az ember gonosztevő lesz? — kérdi Festetics — s miért nem akkor, midőn a gyermekkor hajlékony szakában a jóra még hajlandóbb volt: nem jobb-e a rossznak elejét venni? mit ha nem teszünk, tíz gonosztevőt kibocsátunk a börtönből s helyökbe húsz más kerül be... Börtöntudományomat félretevém és a falusi iskolákra fordítám figyelmemet, a tapasztalat útján tanultam aztán meg azon igazságot, hogy a nevelést még korábban t. i. akkor kellene megkezdeni, midőn a gyermek képzelődési és gondolkozási tehetségének első jeleit adja. Ez pedig csak kisdedővással eszközölhető.« Ez a bölcsen beszélt derék magyar gróf foglalt határozottan állást 1836-ban egy ifjak képzését létesítendő intézet mellett, amilyen még egész Európában nem volt. Ez az intézet Tolnán született meg és az első volt Európában. Még ebben az évben Tolnamegye karaihoz és rendeihez alapítványt adott be, melyben egy tolnamegyei kisebb községben alapítandó óvóképző-intézet céljaira telket, épületet és pénzügyi támogatást ajánlott föl. Egy év múlva, 1837 október 1-én már fel is avatták ezt az intézményt, nem a tervezett kisebb községben, Belacon, hanem Tolnán.

Szükségesnek találtuk mindezeket itt elmondani, mert rá akarunk mutatni arra, hogy a kisdedővő nevelés eszméiért már (kora ifjúságában lelkesedő Kossuth Lajos épen abban az évben került fel Pozsonyból Pestre, vagyis 1836 tavaszán, mikor a legnagyobb buzgalommal karolták fel a kisdedővő eszméit olyan férfiak, mint amilyenek báró Wesselényi, Fáy András, Szentkirályi és elnökük: Festetics Leó gróf voltak. Hogy Kossuth Lajos hamar megtalálta a velük való érintkezést, annak bizonyossága az is, hogy a következő, 1837. évre már beválasztották a 15 tagú központi választottság, vagyis választmány soraiba. Most már könnyen megérthetjük azt is, hogy milyen körülmények között vállalkozott Kossuth Lajos Wilderspin Sámuel értékes munkájának a lefordítására.

Kossuth kitűnően tudott németül; még eperjesi tanuló korában sajátította el a német nyelvet. Volt elég alkalmja gyakorlására még Pozsonyban is, ahol 1832-től 1836-ig tartózkodott. De amikor fogságba kerülése évében, a már említett levélben kérte, hogy engedjék meg a Wilderspin-féle munkával való »foglalkozást«, kérte a német-magyar »szókönyvét« is. — Mint már mondtam, a bécsiak nem kifogásolták, hogy Kossuth fordítson. — De a német-magyar szótárát már nem engedték be rabságába. Ez is, meg sok egyéb, az idegeket végsőkéig próbára tevő intézkedés bizonyossága annak, hogy nagyon keserves lehetett Kossuth fogsága, ha mindjárt nem is rakták földalatti tömlöcbe, mint ahogyan azt egyesek elgondolták. Viszont nem nagyon hihető, hogy lehettek ellenségei, akik kétségbevonták szenvedéseit és készek voltak elmondani, hogy »soha elzártnak jobb és kényelmesebb dolga nem volt«, mint neki.

Kossuth fordításait bőséges jegyzetekkel kísérte, amelyekből azt is megtudjuk, hogy egy-egy szó értelmezésénél épen a »segédeszközök« hiánya miatt nehézségei voltak. Gondosan törekedett arra is, hogy lehetőleg a terminus technikusokat is magyar szóval fejezze ki. Így pl. a *mechanismus* szónál megkérdőjelezi, hogy jó-e, ha így fordítja: *műszerűség*? A *speculatio*-ra nem talál magyar kifejezést. Épen úgy kérdezi, hogy mi az *individuum* erkölcsi értelemben magyarul? Aggályát fejezi ki, hogy *Plattform*, *Gestell*, *Griffel*, *Pult*, *Tabelle* »alkalmasint nem egészen jól vannak fordítva«. A 68 lapon azt kérdezi, hogy *Zucht jegyelem-e* vagy *fenyíték?*, közbeszédben — folytatja — az utóbbit használjuk, de Zuchtnál többet, némi lágy büntetést (talán Züchtigung-ot) értünk rajta.

Kedves és érdekes önvallomások fordulnak elő a jegyzetekben. Így a 79. lapon egy versikénél megjegyzi: »egy pár sor verszet áll lefordítandó. — A fordító tetőtől-talpig prosai, versfordítást még csak próbálni sem mert«. — Van a Wilderspin-féle munkában néhány rajz is (egy számológép, állvány stb.). Ezeket Kossuth hűségesen és szinte kifogástalanul le is rajzolta. Mégis megjegyzi szerényen a 98. lapnál: »Az itt előforduló rajzot, remélem az eredetibeni rajz s nem e szabályszerűtlen firkálás szerint fogja fára metszeni a nyomtató.« — Általában sok helyen nincs meglegedve munkájával és ezért ír pl. a 65. és 66. lapokhoz ilyenfélét: »az idetartozó 9., 10., 11., és 12. számú jegyzetek szoros vizsgálatot és bölcs elítélést várnak«.

Hogy nem szolgailag fordít és nem egyszer honunkra alkalmazza a szöveget, annak egyik érdekes példája a sok között a 11. fejezet, ahol a »Szív- és elmeképző oktatás«-sal kapcsolatban (100. k.) következőképen egészíti ki Wilderspin szövegét: »Most már kedves gyermekeim! minthogy Salamon királyról beszélgettünk, szóljunk egyszer a mi királyunkról is. Hogy hívják a magyarok most uralkodó királyát? »Ötödik Ferdinánd«. — Vannak-e még más országok is az ő uralkodása alatt? »Igen is vannak sok hatalmas és népes országok: mint Cseh és Morvaország, a Lombard-veneziai királyság, Ausztria, Galicia, Tyrolis és mások, amik összesen az Ausztriai Birodalmat teszik«. Hogy nevezi magát Ő Felsege mint ezen Birodalom uralkodója? »Első Ferdinánd Ausztriai császár«. —

Miért nem nevezi magát mint magyar király is 1-ső Ferdinándnak? »Mert Magyarországnak már ő előtte négy királya volt Ferdinánd nevű«. Miért nevezzük Ő Felségét királyunknak? »Mert ő országol és uralkodik nemzetünk fölött«. Mi a királyság külső jele? »A korona«. Mit nevezünk koronának? »Egy aranyból készült s drága kövekkel felgazdagított ékességet, mely a királynak midőn uralkodásra lép, ünnepélyes, nagy szertartással fejére tétetik, különben pedig Buda várában őriztetik«. — A még hosszan tartó beszélgetés vége felé szerepel még ez a kérdés is: Valjon szokott-e a király imádkozni? — Igen is mindennap. — S ugyan mi tárgya lehet imádságának? »Hogy a Mindenható Isten őt bölcsességgel, igazsággal és jóssággal ruházza fel, miszerint alattvalóit mind boldoggá tehesse«.

Nagyon érdekes a Wilderspin könyv utolsó, 21. fejezete, melyben a spítalföldi intézet költségeivel és a tanítók fizetésével ismerkedhetünk meg. Kossuth itt szükségesnek tartja megemlíteni, hogy nálunk, a Tolnán felállított mustra intézetnek (hol egyszerűsmind kisedednevelők is oktattatnak gyakorlatilag) mik a költségei. Majd így folytatja: Wilderspin úr a Brit közönségnek azt javasolja, hogy minden családra s minden szolgazsemélyre évenként 1 Schilling (30 ezüst...) adó vetessék; s ebből minden paróchiában egy-két kisedednevelőintézetet tarthatónak vél... Mi reméljük eljő, mi hamar eljő az idő, hogy a népnevelés fontos ügye — s itt a legfontosabb részek egyike a kisededóvó rendszer, országos gondoskodás alá kerülend; s akármj mód is fog felállíthatni, a költségek fődözésére, lehetetlen kételkednünk, hogy kevés évi tapasztalás mindenkit meg fog győzni miképen gazdagabb kamatot nem adhat pénz, mint az ad, melyet népnevelésre fordítánk. Időközben a nemes megyék, városok, és kerületek lelkessége, földesurak kegyessége — (hiszen ők a jobbágynép atyainak szeretnek neveztetni) — egyes vagyonosabb, kiváló szabados közönségek helyhatóságai, vegyék az ügyet szívökre. Válat válhoz vetve, sokan kevéssel nagyot, sokat tehetünk; csak akarat, akarat! Ah hiszen szebb, tartósabb örömet, olcsóbban senki sem vásárolhat! Az Egyesület, mindenesetre a mit tehet, tenni fog.«

Ennél a szép elmélkedésnél talán még szebb Kossuth Lajos eredeti előszava, amelyből még jobban kiviláglik az ő végtelen szeretete és szívjósa a gyermekek iránt. Ez a következőképen hangzik:

Előszó:

A ki a végett vesz könyvet kezébe, hogy regényes szivrajzokkal hevítse szenvedelmét, vagy ábrándozásra keres bájmezőt, annak e könyv nem iratott. Kit csak ékes szó varázsereje indít; hagyja e lapokat olvasatlanul. — Ugyis csak csalatkoznék. — De kinek keblében érző sziv dobog, nemes és fogékony ama szeliden, állandó gyönyörűségre, melyet emberszeretet nyujthat egyedül: a ki ösztönt érez lelkében jót tenni; a ki atya, a ki anya, a ki nevelő, és érteni akarja a kötelességeket mik-e szép pályákon reá várakoznak; a ki csak egyszer is életében érezte melléből a könyörtület fohásztát Istenhez emelkedni, ha embertársát szenvedni, ha

egy ügyefogyott szegény kisedet elhagyatva látott, míg az ő paripáját, s vadász ebeit figyelmes gond ápolja; szóval a ki ember a szó nemesebb értelmében, a ki hazafi, óh azt kérjük, méltassa figyelmére e piperétlen lapok egyszerű szavait. A természet fog és Isten fog a természetből hozzá szállani; s e szóban bizonytalanság lesz egy hang, mely szíve mélyében visszhangra talál. Decemberben, 1837. A fordító.

Ezt a szép előszót követik a fordító 5 pontba foglalt hosszabb jegyzetei, amelyek közül mi csak a 3., 4. és 5. jegyzeteket mutatjuk be, mert kiviláglik belőlük, hogy Kossuthot miféle szempontok vezették munkálkodásában...

»3. A fordító jónak látta itt-ott, kivált a szorosán csak Angliára számított helybeliségeknél némi rövidítésekkel, néha Magyar állapotokra alkalmazással élni; itt-ott több periodusokat egybevonni; máshon helyeket változtatni; a mint a logica szabályai, és könnyebb érthetőség kívánni látszattak. — Ezt azonban az egyesület kitéletétől függ, helybe hagyni, vagy kijavítani. Így

4. Függnek különösen az Egyesület itéletétől azon néhány jegyzetek, mellyeket a fordító tenni jónak vélt, de egészen ki sem dolgozott, mind azért, mivel jelen helyzetében ki sem dolgozhatná, mind azért is, mivel ezek az Egyesület nevében tett jegyzetek volnának, és így szorosán csak tölle függhetnek. Ezen jegyzeteket itt alább rendre ki fogom jelezni.

5. A stilusban sok grammaticai, syntacticus, és orthographikus hibák lehetnek, vannak is bizonyosan, mert a fordító nem is használhatá a szükséges segédeszközöket illy munkára, s a mennyire csak lehet, az új szavak mellőzésével egyszerű, de tiszta népnyelven is akart írni, mint az eredeti is van; s illy nem csak tudósok, nem csak miveltebb osztályok számára célzó munkánál kell is. — Azonban, ha már általában is járatlannak vallja magát a literaturai pályán, különösen is el kell ösmernie, hogy a népszerű írásmódban egészen gyakorlatlan. Multhatlanul szükséges tehát, hogy a választottság valakit a munka stilisztikai hiányzására megbizni méltóztassék. Vannak tagjai között érdemes férfiak, kik illy dolganban autoritást képeznek hazánkban; Reméllem nem vetik meg a kérést, a cél végett. Vannak még némely hiányok is, mellyeket ki kell pótolni, mert a fordító jelen helyzetében azt nem tehette. A technikai és tudományos kifejezéseket is, ama hiányokkal egyetemben, a javító urnak különös figyelmébe ajánlja, mellyeket ime itt rendre ki is jelez...«

Részletesen megismertethettem tehát azt a nagyszerű munkát, amelyet a Magyar Irodalmi Ritkaságok szerkesztője már azzal hirdetett, hogy előkészületben van és a budapesti I. ker. áll. tanítóképzőintézeti ifjúság közreműködésével e sorok írója rendezti sajtó alá és előszóval ellátja dr. Balogh Mária, a kézirat tulajdonosa.

Első dolgunk volt a kézirat hűséges és mindenképen pontos lemásolása. A második, nehezebb feladat a kiadáshoz feltétlenül szükséges pénzalap összehozása volt. — Itt merültek fel az első nehézségek, amiknek áthidalását a Magyar Tudományos Akadémia segítségével próbáltam megoldani. — Beadvánnyal fordultam az

Akadémia akkori főtítkárához, Balogh Jenőhöz. Ebben többek között ezeket írtam:

»A szerencsés véletlen folytán néhai dr. Baloghy György (törvényszéki tanácselnök, később igazságügyminiszter) útján előkerült 202 lapnyi fordítás Kossuth Lajos előszavával és 42, itt-ott terjedelmesebb jegyzetével mindenképen méltó lenne arra, hogy közel 100 évig való lappangása után közkinccsé válhasson. A Kir. Magy. Egyetemi Nyomda és dr. Baloghy Mária tanárnő rövid úton való megbízásából a legnagyobb készséggel vállalkoztam arra, hogy a dr. Vajthó László szerkesztésében megjelenő Magyar Irodalmi Ritkaságok című sorozatban ezt a nagybecsű munkát tanítványaimmal, a budapesti I. ker. áll. tanítóképzőintézet növendékeivel sajtó alá rendezzem és kiadhatására az anyagi eszközöket előteremtsem. Tekintettel a nagy nehézségekre, melyek anyagi téren közismertek, a Magy. Tudományos Akadémiához és Nagyméltóságú Elnökéhez fordulok elsősorban, hogy jóindulatú támogatásukkal segítsék elő ennek a munkálatnak az eredményessé tételét.

A valószínűleg 12 kisebb nyomtatott ívre terjedő könyv 1000—1200 példányban jelenne meg és bolti ára 3 pengő 50 fillérbe kerülne. Vállalkozásom sikerét az biztosítaná, ha a Magy. Tudományos Akadémia e műből legalább 100 példányra előfizetne vagy bármilyen más módon és eszközökkel támogatna eme törekvésemben.

Bízva Nagyméltóságod megértő jóakaratában és a Magy. Tudományos Akadémia nemes pártfogásában, várom kegyes határozatukat és maradok hódoló tisztelettel: Budapest, 1931. június 15.»

A főtítkár úr szívesen fogadott, de szükségesnek tartotta, hogy az Akadémia valamelyik tudós tagja mondjon bírálatot Kossuth Lajos munkájáról. Így került általam boldogult Schneller Istvánhoz az értékes fordítás. Schneller prof. úrnak, a kiváló pedagógusnak ez a véleménye s jelentése volt tudomásom szerint a legutolsó irodalmi munkája. Megható az a lelkesedés és tisztelet, amely munkájából kiárad Kossuth Lajos működése iránt. Csak részleteket idézek itt, hogy ne éljek nagyon vissza a tisztelt hallgatóság türelmével.

Schneller prof. így ír bírálatában: »Ha kisdednevelő ügyünk fejlődésére nem is gyakorolt volna befolyást a fenti munka, még akkor is bátran ajánlhatnók a magyar fordítás kiadásának támogatását, márcsak Kossuth személye iránti kegyeletből is, akinek providenciális és nagy horderejű kérdések iránt való csodálatos érzeke, nagysága kötelez arra, hogy minden — akár szépirodalmi és publicistikai, akár tudományos beccsel bíró — munkája a magyar nemzet közkinccsévá váljék.

A providenciális egyén jellemzője, hogy korának — az illető egyén hivatásától és lelki beállítottságától látszólag távolabb álló — szükségleteire is felfigyel. A művelődés általánosságának tudata, illetőleg követelménye a XIX. század első harmadában a nemzeti érzés kibontakozásának kezdeti időszakában és a felvilágosodás eszméjének szélesebb körökre kiható terjedésének korában

gyökeresedett meg. E nemzeti érzés és felvilágosodás inkarnációja volt Kossuth Lajos. Ő tisztán látta, hogy a műveltségre nézve elmaradt és merev osztálykülönbségek által elválasztott magyarság csak úgy teljesítheti hivatását, ha a műveltség általánossá válásával értékesebb generáció váltja fel a régit. Ennek a fejlődésnek legalsó, de éppen ezért átugorhatatlan s így fontos lépcsőloka a *kisdedek* nevelése. Ennek a felismerése bizonyítéka, hogy Kossuth érdemesnek tartotta a maga korában új és vívmány-szerűleg ható nevelési rendszerről szóló munkát a magyar közvélemény számára közkinccsé tenni. Fordító munkája azonban arra is bizonyíték, hogy Széchenyi vezető gondolata (belső erősödés a kultúra és gazdagodás útján) éppen nem volt idegen Kossuth számára, bárha az idők nyomósabbá vált egyéb követelményei folytán a lassú erőfokozás eszközei háttérbe is szorultak.

Ezen inkább általános érvek mellett meg kell állapítanunk azt is, hogy a szóbanforgó könyv a magyar kisdednevelés ügyére valóban nagy hatással is volt. A magyar óvodák nagy apostola, Brunszvik Teréz grófnő e könyv hatása alatt indította meg agitatorius munkásságát, amelynek eredménye azután az volt, hogy a kisdednevelés terén megelőztük Ausztriát, a honnan küldöttség jött Magyarországra egyfelől a kisdednevelés tanulmányozására, másfelől jó tanítókért. Hogy Wilderspin könyve döntőleg befolyásolta Brunszvik Terézt, azt annál is inkább hangsúlyozni kell, mivel a közfelfogás szerint állítólag Pestalozzi volt az, aki Brunszvik Terézt a kisdedóvó létesítésére irányuló szervező munkára indította volna. A Brunszvik Terézzel folytatott eszmecsereket írja azután egyebek közt Pestalozzi: »épen Brunszvikék hozták szegény intézményemet újra közelebb szívemhez«... »Ime Önök jöttek és elfelejtették azt, ami van s azután való törekvésre indítottak, ami nincs s aminek létesítését kívánom.«

Tehát éppen Brunszvik Teréz az, aki a demokratikus nemzeti érzés követelte jóléti és nevelői intézmény kívánalmát nem lelte fel Iffertenben. És ő volt az, aki Pestalozzi lelkiismeretét felkeltve, inspirálta őt az eredeti cél megvalósítására.

Az itthoni viszonyok mostohasága és a széleskörű részvétlenség már-már szkeptikussá tette Brunszvik Terézt, amikor kezébe került Wilderspin könyve. Elolvasván azt, im így reagál a Tavasi-nak küldött levélben: »Végre megmutatta nekem a Skóciából ide is eljutó kisdedóvó intézetek eszméje azt, aminek életbeléptetése tán a nő részére is lehető... ezt kell életbe léptetni bármi is történjék s mégha keresztre feszítenek is, akkor is a keresztfáról kiáltanám: de kisdedóvó iskolákra okvetlenül szükségünk van.« Így keletkeztek Brunszvik Teréz kezdeményezésére nálunk a kisdedóvók előbb mint Ausztriában s Ausztriában és Németországban is Brunszvik indítására létesültek 1834-ben a müncheni, augsburgi, regensburgi, laibachi és wellsi kisdednevelők.

E nagyhatású és Kossuth által lefordított könyv tehát a magyar nemzet szellemi és erkölcsi színvonalára emelőleg hatott. Méltatlan Magyarországhoz, hogy a magyarnyelvű nyomtatott munkák állományából mindmáig hiányzik.

Annál meglepőbb ez, mivel a kisdédovók ügye szoros, bensőséges összefüggésben állott a nemzet nyelvének ügyével, mint a nemzeti közérzet megnyilvánulásának akkor oly fontos eszközével. A nyelv hangsúlyozásával bekapcsolódott az óvodák ügye a harmincas évek nemzetiségi küzdelmeibe, habár maga Kossuth épen nem volt a sovinizmus képviselője és az egyes nemzetiségek nyelvét — különösen az elemi oktatás fokozatán — szentnek, érintetlennak tartotta. Ezzel is megelőzte korát és a Népszövetség által intézményesen szervezett kisebbségvédelem apostola volt már akkor, amidőn a nemzeti gondolat újjászületését élte s amikor a türelmeatlenség és a más nemzet érdekeinek semmibevétele általános tünet volt s amikor ezen exkluzivitás alól még oly kiváló szellemek sem tudták magukat mentesíteni, mint amilyen Wesselényi volt.

Hogy Kossuth az anyanyelv használatáról miképen vélekedik, erre nézve jellemző »nemlegességek és ténylegességek« c. cikkének idézett következő sorai: »A nemzetiségi szárnyat, ezért is a nevelésnél óvatos léptekkel kell előre vinni; nevezetesen azon *alapelv szerint, hogy nyelvét senki szájából kitépni ne törekedjünk; a magános élet mystériumaiba ne nyuljunk szentségtelen kezeinkkel, de már azt kívánjuk meg, hogy a köz-, a nemzeti élet magyar legyen, amennyiben köz- és magános élet egybefügg, az idegen meghagyása mellett a magyarnak is hely engedtessek.*«

Magyarország tehát Kossuth intenciója szerint nem a sovinizmus országa. Magyarország az egyes nemzetiségeket, mint a nemzet sajátos szerveit értékeli és elismeri, nemzetiségük kifejtésében támogatja. E nemzetiségek pedig épen sajátosságuk révén gazdagítják a nemzetet. A szervezet annál tökéletesebb, minél komplikáltabb. S így Kossuth szerint sem a rideg *nemzetiségi, faji* gondolat, hanem az egyes nemzetiségek sajátos értékeinek egymást kiegészítő hatásából táplálkozó és azokat magasabb egységre foglaló *nemzetállam* gondolata az ideál. Tehát a kisdédnevelés sem volt nála a rideg faji exkluzivitás eszköze (mint pl. Wesselényinél), hanem a nemzet Széchenyi szellemével kongruens kiművelésének és fejlesztésének eszköze.

Mindezek alapján, ha a fordító egyes ma már elavultnak, illetve meg nem felelőnek tekinthető szakkifejezéseit — Kossuth intenciójának is megfelelően — hajlandó Mesterházy behelyettesíteni a mai terminológiának megfelelő szavakkal: a legnagyobb készséggel és meggyőződéssel tudom ajánlani azt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia hatékony anyagi segítséget nyújtson Kossuth fordító tevékenységének nyomtatásban leendő megjelentetésére.

Fogadja Nagyméltóságod mély tiszteletem nyilvánítását!
Budapest, 1934. június hó«.

Fájdalom, ez az értékes vélemény, miként a keltezésből látjuk, csak 3 évvel a kézirat felbukkanása után készült el és miután nem volt megfelelő összegünk a kézirat megváltására, tulajdonosa úgy határozott, hogy önmaga gondoskodik annak kiadásáról. 1935. januárjában előfizetést hirdettek egy »Nagy László-könyvtár« kiadványra, melynek 15. kötete lett volna a Wilderspin—Kossuth-féle

munkálat. Örömmel bocsátottam a kézirat tulajdonosának rendelkezésére a tanítványaim által készített másolati példányt, csakhogy elősegítem a munka minél előbbi kiadását. Az volt u. i. a felfo-
som, hogy nem az a fontos; kik adják ki ezt az értékes munkálatot,
hanem, hogy akárki, de minél előbb legyen közkinccsé és igyekez-
zünk vele, hogy legalább megszületésének 100. évfordulóján, va-
gyis 1937-ben napvilágot láthasson. — A munka további sorsa
azonban már nem tőlem függött és csak annyit állapíthattam meg,
hogy a Nagy László-könyvtárban hirdetett munkálatok közül több,
köztük Wilderspin—Kossuth várja a jobb időket, még 1937 után
is. — Közben a csodálatos véletlen több kiválóan értékes és még
nem is publikált Kossuth-levéelhez juttatott. Ezek között van az is,
amelynek másolatát Schneller István az előbb idézett bírálatához
csatolta — annak illusztrálására, miként látta Kossuth Lajos az
eszményi anyának szent hivatását. A levelet Kossuth jóbarátjának,
Vidats Jánosnak hitveséhez intézte és Schneller István a Vidats-
család jogosításával másolhatta le ezt a mindenképen értékes
Kossuth-dokumentumot, amelyet én tanulmányozásra 1942. folya-
mán kaptam meg Vidats János örnagy-unokájától. Ehhez hasonló
más értékes Kossuth kéziratok is arra ösztönöztek most újból,
hogy ne hagyjam azokat a feledés homályában. Fájdalommal érez-
tem és láttam, mennyi értéktelen munka láthat napvilágot és egy
— Schneller István szakavatott véleménye alapján is — valóban
nagy jelentőségűnek minősülő munka, mely segíti Kossuth sokol-
dalú munkásságát még változatosabbá és becsesebbé tenni, valóság-
gal el van vonva a magyarság elől és várja az éveket, hogy végre
felfedjék, közkinccsé tegyék. Úgy éreztem, hogy a nagyérdemű
Magyar Paedagogiai Társaság figyelmét kell felhívnom erre a
pedagógiai munkára, ha a Tudományos Akadémia egyéb sokirányú
elfoglaltsága miatt nem ért rá ezzel a munkával foglalkozni, bár
kétszer elkérte tőlem, hogy Sági István tanár a fordítást átvizsgálja.
Tegyen valamit a Magyar Paedagogiai Társaság, hogy most már
rajta keresztül tudja meg az ország és mielőbb, hogy egyik világ-
viszonylatokban is legnagyobb fia még nemzete köznevelésében
is sokat tett hazájáért... De legyünk tárgyilagosak, hiszen a
Wilderspin-féle munka közel egyszázadig rejtve maradt, olyan-
formán, mint jó Mikes Kelemennek sokára előkerült levelei. Nem
válhatott tehát népkönyvvé, ahogyan azt Kossuth Lajos gondolta
és nem hathattak azok a jótanácsok, módszeres elvek és tapaszta-
latok, amikre pedig sok magyar kisednevelőnek szüksége lett
volna...

De valószínűleg mindnyájunk agyában ott motoszkál most a
kérdés, hogy Kossuth Lajos, mikor elszenvedett 3 éves fogsága
után 1840 május 13-án végre kiszabadult, miért nem tett lépéseket
munkája után? Hiszen hamarosan megtudhatta, hogy szeretett
atyja, kihez kéziratát küldte és akinek Kossuth Lajos csak sírhál-
mát láthatta viszont, nem juttatta el írását gróf Festetics Leóhoz.
Talán bizony elfeledtette Kossuthral a börtön a kisednevelés
ügyét, hiszen hamarosan lefoglalta minden idejét az 1841 január
2-án meginduló Pesti Hírlap?... Dehogy feledtette, hiszen épen

a Pesti Hírlap az egyik bizonyossága annak, mennyire a szívében viselte Kossuth Lajos a kisednevelés ügyét. Egyik legszebb vezércikkét, sorrend szerinti a 16-ikat a kiseddóvásról írta: »Ha e dolog még azok közé tartozik, melyek a nagy közönség előtt eszmében ismeretlenek, eredményökben bizonytalanok, szívünk melegébe szeretnők mártani tollunkat, hogy az ismeretet, mit e tárgyról tudunk, — hogy a meggyőződést, mit keblünkben táplálunk, ájtatos szent ihletével adjuk át mindenkinek...« Ebben a remek cikkében indítványozza Kossuth, hogy »bár volna minden megyében egy-egy példány-intézet, ahol az óvőjelöltek gyakorlatot szerezhetnének; milly dús eredményt láthatnánk kis idő alatt, mennyi munka lenne megmentve a népgazdaságnak, mennyi élet megtartva a honnak, mennyi erkölcsi mag elhintve a néptömegben; mennyit haladhatna ez úton a nemzetiség!« Aki így ír, az nem felede el sem a kisednevelés fontosságát, sem azt, hogy börtönében vezérkönyvet írt, mégpedig, mint első jegyzetében leírta, azért »hogy a kisednevelés rendszere hazánkban gazdag és szegény előtt ismeretessé tétessék.« Kossuth jól tudta, hogy fogságban lefordított munkáját perirataihoz csatolták és azt nem kapja vissza soha. Arra pedig már valóban nem ért rá, hogy még egyszer lefordítsa. A Pesti Hírlap minden idejét és energiáját annyira lefoglalta, hogy 1844-ig legfőbb gondja a lapja volt.

Tudjuk, hogy Széchenyi Kossuth munkálkodásának ezt a korszakát tartotta a legkárosabbnak. A Kelet Népében a nemzet igazgatásával vádolta Kossuthot. Vezércikkeiről azt írta, hogy azok nem egyebek, mint »egybehangzás és terv nélküli erőlködések, mint az ömledező szívnek egy kis hiúsággal összeházasított rögtönzése. Látnak egy meg nem óvott gyermeket; 's megesik rajtuk a szívük és pillantás alatt el van határozva, hogy amennyire csak lehet, minden hazai erők kiseddóvó-intézetekre pontosítottan össze.« Így emlékezett meg Széchenyi Kossuth kiseddóvási törekvéseiről, ha mindjárt el is ismerte, hogy a kiseddóvó-intézet »felséges eszme!« »És bár volnánk azon ponton — folytatja — hogy ezen »vonás« nemzeti-sakkjátékunkba már illenék is«. Széchenyi nem tartotta időszerűnek a kiseddóvást... Nem is lépett be soha az óvodai egyesületbe; egész nemzetségéből is csak egyetlenegy, Pál volt tagja, az is mindössze egy évig. Mikor 1843-ban Tolnárol felköltözött Pestre az óvőképző és országos gyűjtést indítottak a Valero-utcai házra, akkor adott 50 pengő forintot az intézet céljaira.

Kossuth kitarzott élete végéig a kiseddóvás eszméje mellett és általában sokat foglalkozott a nevelés kérdéseivel. Már ifjú korában a nevelés és művelés útján akarja magyar népét beosztásra, takarékosagra és erői felhasználásával isteni rendeltetésre betöltésére vezetni. Nevelési elve az önképzés és önálló gondolkodás. Életével és munkájával, fiaihoz intézett leveleiben megadott nevelési tanácsaival is bebizonyította mindenképen, hogy pedagógus-lelkület, nevelő és irányító volt és az még ma is, a nemzet többi magyaival. Bizom benne, hogy a Magyar Paedagogiai Társaság segedelmével egy év múlva végre nyomtatásban láthatjuk

Kossuth eddig ismeretlen munkáját, melynek kéziratát ugyan a mostoha sors kényszere a haza határain kívülre juttatta, de a másolata mégis kezünkben van és azzal minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül most már szabadon rendelkezünk. Hálásan köszönöm, hogy meghallgattak és hálát adok a Mindenhatónak, hogy Kossuth Lajos halálának 49. évfordulója napján emlékezhettem meg e »providenciális« nagy magyar, eddig teljesen ismeretlen munkásságának egyik hajtásáról: a személyével összefüggő magyar kisededóvásról.

Mešterházy Jenő.

A MAGYAR SZEMÉLYISÉGRE SZABOTT NEVELÉS ÉS SZÉCHENYI NEVELŐI ZSENIJE.

(Második közlemény)

III. b) Neveléstani megjegyzések.

1. A magyar nevelőnek — mint már szó volt róla — számolnia kell az általa nevelendő lelkiségnek sajátos jegyeivel, ezért, legalább rövid vázlatban¹, utalnunk kell azokra a speciális nevelői feladatokra, amelyeket a fentiekben vázolt lelkiségű magyar gyermek nevelése megkíván és amelyekkel kellő számotvetés a valóságos magyar nevelői gyakorlatban mindeztideig még nem történt, de a nevelendő lelkiségnek fajta- és nemzetlélektani szempontokból nem elegendő ismerete miatt nem is történhetett.²

Sajátosan magyar nevelői feladatul kínálkozik a magyar *temperamentum* túlzásainak lenyesegetése, a nagyobb kitartásra és egyirányú állandóságra szoktatás, a könnyen sértődékenységek és a könnyen csüggedések ellen való küzdelem, a lehető kirobbanások gondos megelőzése, az önfékezésre és fegyelmezésre, elővigyázatra, körültekintő és nagyobb gyakorlati eredményű helyes

¹ Részletekre vonatkozóan lásd *Sajátosan magyar személyiségjegyek* (Nevelésügyi Szemle, 1940. máj.—jún. és szept.—okt.); terjedelmesebb és rendszeresebb összefoglalásban foglalkozik a magyar személyiség nevelésének kérdésével *A magyar személyiség nevelése*. (Prot. Szemle 1940.)

² Természetes, hogy — Magyarországon nemcsak magyar származású gyermekek élvén — a nevelőknek megfelelően ismerniök kellene a különböző hazai *nemzetiségek* fiaira típusosan jellemző lelki jellegzetességeket is. Magam ezúttal csak a magyar származásúakra jellegzetes némely lelki jeggyel foglalkozom, eddigi vizsgálataim azonban már igen tanulságosak némely más nemzetiségűek lelki jellegzetességeinek jobb és biztosabb megismerésére is. Eddig a legzadagabb anyag a *szlovák, zsidó* és budapest-környéki *német* ifjúságra vonatkozóan áll rendelkezésemre. Némely eddigi, — köztük egy németnyelvű (Psychologische Persönlichkeitsprüfung im Dienste der experimentellen Rassenforschung) munkálatomban — már foglalkoztam is velük. Hogy legelőször a leszámolás szerint is magyar ifjúság személyiségképével kell minél világosabban leszámolnunk, ezt Magyarországon nemcsak a *történelmi és alkotmányos méltányosság* követeli meg, de a józan magyar *államérdek* is: a pszichológiai vizsgálatok tanulsága szerint még ma is az államalapító magyarság az a nép, amely a legalkalmasabb a szent-istváni birodalom *sokféle* nemzetiségeinek — számukra nemzetiségük, hagyományaik, nyelvük, egész szellemiségük szabad kifejtését megértéssel és türelemmel biztosítva, sőt elősegítve — az (egészében magyar szellemű) nemzeti és állami egységben való *tartós és magasabbrendűen humánus* összefogására.